

The Abdorrahman Boroumand Foundation

روش جمع آوری اسناد نقض حقوق بشر توسط عوامل دولتی:

خشونت جنسی علیه زنان

آنیس کالامار/ترجمة رضا ناصحی تهرانی

3220 N St NW, Suite 357
Washington, DC 20007

Promoting human rights and democracy in Iran

در دفاع از حقوق بشر و دموکراسی در ایران

پیشگفتار

جامعه بین‌المللی پیوسته در جهت ادغام حقوق زنان در مجموعه حقوق بشر، تلاش کرده است. بیانیه‌ها و کنوانسیون‌های تصویب شده، گواه این واقعیت‌اند که جامعه بین‌الملل بر تفسیری از قوانین حقوق بشر تأکید داشته که مسائل مربوط به زنان و (تبعیض جنسیتی) را در مد نظر داشته باشد: کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض نسبت به زنان در سال ۱۹۸۱، بیانیه رفع خشونت علیه زنان در دسامبر ۱۹۹۳، تعیین یک گزارشگر ویژه، در سازمان ملل، در مورد خشونت علیه زنان، علل و پیامدهای آن در سال ۱۹۹۴، و برنامه عمل که در سپتامبر ۱۹۹۵، در جریان کنفرانس جهانی سازمان ملل تصویب گردید تبلور این اراده بین‌المللی است. برای ارزیابی میزان رعایت این مصوبات از طرف دولت‌ها و جامعه جهانی، در دست داشتن مدارک قابل اعتماد و عاری از تناقض در مورد نقض حقوق زنان اجتناب‌ناپذیر است. دفتر بین‌المللی (عفو بین‌الملل) در لندن، بخش کانادایی عفو بین‌الملل و مرکز بین‌المللی حقوق بشر و توسعه دموکراتیک (مونترآل) تصمیم گرفتند که با همکاری یکدیگر یک سلسله نشریات برای تسهیل و یکدست کردن روش‌های تحقیق و تحلیل فراهم کنند. این مدارک که توسط آنیس کالامارد از دفتر بین‌المللی عفو بین‌الملل در لندن تنظیم شده‌اند، شامل یک راهنمای عمل به نام روش‌شناسی تحقیقات خاص جنسیتی و نیز چهار راهنما حول نقض حقوق زنان توسط مأموران دولتی، در چارچوب طایفه (community)، در خانواده و در وضعیت مخاصمات مسلحانه می‌باشند. دفترچه راهنما، مراحل مختلف رهیافت خاص جنسیتی تحقیقات در زمینه حقوق بشر را در بر می‌گیرد و توصیه‌های متنوعی برای غلبه بر مشکلات ویژه کار جمع‌آوری مدارک و دفاع از حقوق زنان پیشنهاد می‌کند. چهار راهنمای دیگر، به کار نظارت و جمع‌آوری مدارک مقوله‌های خاصی از نقض حقوق زنان می‌پردازند. در این مجموعه، توصیه‌هایی در مورد ایجاد جمع‌های تحقیقاتی، خطوط راهبردی در باره جمع‌آوری و تحلیل شهادت‌نامه‌ها و مدارک، و نیز یک راهنمای انجام مصاحبه یافت می‌شود. مخاطب این اسناد، فعالان زن، فعالان جمعیت‌های محلی، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های دولتی و نهادهای سازمان ملل است که اطلاعات مربوط به خشونت اعمال شده علیه زنان را جمع‌آوری و منتشر می‌کنند. این دفترچه‌های راهنما در اندازه‌های مناسب و منطبق با نیازهای کار میدانی به چاپ رسیده‌اند. ما از مشارکت خود در تلاش‌های به کار رفته در سطح جهانی جهت شناساندن حقوق زنان به عنوان حقوق اساسی بشری، بسیار مفتخریم. این سلسله از انتشارات گواهی است بر اراده ما در به رسمیت شناختن اهمیت یک رهیافت خاص جنسیتی و روش‌های منظم برای جمع‌آوری اسناد نقض حقوق اساسی زنان. ما امیدواریم که از این طریق ابزار ارزشمندی در اختیار همکاران و همیاران خود که کار میدانی می‌کنند، قرار دهیم تا دیگر نقض حقوق زنان پنهان و مصون از مجازات نماند.

روژه کلارک،

دبیر کل بخش کانادای عفو بین‌الملل

وارن آلماند،

رئیس مرکز بین‌المللی حقوق اشخاص و توسعه دموکراتیک (در کانادا)

۱- خشونت جنسی: تعاریف و اعمال ممنوع

۱- تعریف

خشونت جنسی می‌تواند اشکال گوناگونی داشته باشد:

- تجاوز؛

- هتک عفت (مثل: دست زدن به سینه‌های زن)؛

- بردگی جنسی؛

- ازدواج اجباری؛

- بارداری و زایمان اجباری؛

- قطع اعضای تناسلی؛

تمامی خشونت‌های جنسی، جرم خشونت علیه زنان، تعرض و سلطه‌طلبی است. جنسیت به عنوان وسیله‌ای برای اعمال قدرت بر قربانی به کار می‌رود. هدف تعرض، به اطاعت و اداشتن قربانی و خوارداشت و تحقیر اوست.

از نظر حقوق بین‌المللی، از آنچه که خشونت جنسی نامیده می‌شود، تعریفی موجود نیست؛ هر کشور در چارچوب نظام حقوق کیفری خود تعریف خاصی از اشکال گوناگون خشونت جنسی دارد.

بنابراین بسیار مهم است که با تعاریفی که نظام حقوقی کشور از اشکال گوناگون خشونت جنسی، مثل تجاوز، به دست می‌دهد آشنا شوید و ضعف یا نقصان‌های احتمالی آن را بشناسید.

چگونگی تشخیص برخی از اقداماتی که خشونت جنسی محسوب می‌شوند:

تجاوز عبارت است از دخول در بدن يك شخص به زور یا بدون رضایت او، با آلت تناسلی یا يك شیئی چون باتوم، چوبدستی یا بطری.

بردگی جنسی زمانی است که زنان و دخترانی که برخلاف میل خود نگهداشته می‌شوند و به عنوان مایملک يك یا چند نفر، خدمات جنسی یا اشکال دیگری از خدمات خانگی به ایشان ارائه می‌دهند. بردگی جنسی زنان و دختران می‌تواند پیامد ازدواج اجباری آنان با صاحب‌شان باشد.

بعلاوه، مالکیت برده جنسی به معنی داشتن اختیار مرگ و زندگی آنان نیز هست.

ازدواج اجباری می‌تواند اشکال گوناگونی داشته باشد:

- زن یا دختری که توسط والدین یا قیم، قوم یا دیگران شوهر داده شود بی آنکه حق مخالفت داشته باشد؛

- یا توسط همسر، خانواده یا طایفه‌اش به دیگری واگذار گردد؛

- یا هنگام بیوه شدن در اختیار دیگری گذاشته شود.

۲- اعمالی که توسط قوانین بین‌المللی ممنوع شده اند

- خشونت جنسی توسط حقوق بین‌المللی مربوط به حقوق بشر و نیز حقوق انسانی بین‌المللی ممنوع شده است.

- خشونت جنسی می‌تواند یکی از عناصر هر جنایات و خیمی باشد که توسط قوانین بین‌المللی

مربوط به حقوق بشر و حقوق انسانی بین‌المللی ممنوع شده است. [i]

- خشونت جنسی بسته به اوضاع، می تواند عناوین گوناگونی داشته باشد: به عنوان مثال، شکنجه، یا رفتار بیرحمانه، غیرانسانی یا اهانت آمیز، یا همان تجاوز و غیره.
- شکل‌های مختلفی از خشونت جنسی، به ویژه تجاوز، بردگی جنسی یا ازدواج اجباری می توانند شکنجه محسوب شوند. اعمال کمتر خشن می توانند مجازات یا رفتارهای بیرحمانه، غیرانسانی یا اهانت آمیز به شمار آیند.
- خشونت جنسی می تواند جنایت علیه بشریت یا نسل‌کشی نیز باشد. و به هنگام درگیری مسلحانه می تواند به عنوان جنایت جنگی، نقض قوانین و رسوم جنگ، یا نقض فاحش کنوانسیون ژنو محسوب شود.

۲- خشونت جنسی و شکنجه

۱- شکنجه چیست؟

- کنوانسیون ملل متحد علیه شکنجه و دیگر مجازات‌ها یا رفتارهای بیرحمانه، غیرانسانی یا اهانت آمیز، شکنجه را چنین تعریف کرده است:
- «... "شکنجه" به هر رفتاری اطلاق میشود که عمداً بوسیله یک مأمور رسمی، یا به تحریک و رضای صریح یا ضمنی او و یا به وسیله هر فرد دیگر که در موضع یک مقام رسمی عمل میکند، به قصد کسب اطلاع و اعتراف از فرد مورد عذاب و یا شخص ثالث، اعمال و باعث درد و صدمه شدید جسمی و روانی او میشود.»
- مفهوم شکنجه در حقوق بین‌الملل شامل سه عنصر اصلی است:
- عنصر مادی: درد یا رنج شدید؛
 - عنصر تعمد: شکنجه باید عمداً و برای رسیدن به یک هدف مشخص صورت گرفته باشد.
 - فهرست این هدف‌ها به موارد ذکر شده در کنوانسیون محدود نمی‌شوند؛
 - عنوان رسمی (قانونی) عامل: این درد و رنج باید به وسیله یا به دستور و یا با موافقت مأمور دولت یا کسی که مقام رسمی دارد اعمال شده باشد.

۲- خشونت جنسی در چه مواردی شکنجه محسوب می‌شود؟

- "در برخی از کشورها، تجاوز به عنوان شکنجه امری رایج در میان مأموران نیروهای انتظامی است. (تجاوز) در عین حال بدرفتاری و آسیبی است که به سلامت روحی و جسمی زن آسیب می‌زند." [ii]
- "اینکه شکنجه و آزار این قربانیان سیاست دولت مرکزی نیست، دلیل آن نمی‌شود که نیروهای امنیتی کشور نیز از شکنجه و آزار خودداری کنند." [iii]
- تجاوز، یا تهدید به تجاوز زنان زندانی توسط مأموران زندان، سرویس‌های امنیتی و نیروهای نظامی، همیشه همسنگ شکنجه است. شکل‌های دیگر خشونت جنسی که توسط مسؤلان اجرای قوانین انجام می‌گیرند می‌توانند به عنوان شکنجه یا رفتار بیرحمانه، غیرانسانی و اهانت آمیز محسوب شوند.
- خشونت جنسی همواره عملی است که عامل تعمداً انجام می‌دهد.
- بسیاری از اشکال خشونت جنسی منجر به درد و رنج جسمی و روحی می‌شوند.

قربانیان خشونت جنسی، به تعبیری، حتا هنگامی که رسماً زندانی نیستند، همواره گرفتار یا محروم از آزادی اند. به همین دلیل مکان های زیر باید به عنوان محل بازداشت تلقی شوند:

- زندان، مراکز نظامی یا دیگر اماکن سرویس های امنیتی؛
- مراکز بازداشت غیر رسمی یا مخفی؛
- مکان های دیگری چون منزل مسکونی قربانی، روستا یا يك خیابان.
- تجاوزکار از جمله در پی آن است که قربانی خود را به هراس افکنده و خوار یا تحقیر کند.

اصلی ترین موضوع بحث انگیز (که هم امروز نیز منشاء بحث هایی در برخی محافل است) آگاهی از این بود که آیا می توان در برخی مواقع خشونت جنسی علیه زن زندانی را که توسط یکی از اعضای نیروهای امنیتی، نیروهای نظامی یا پلیس صورت می گیرد، عملی شخصی تلقی کرد که توسط يك فرد انجام شده است؟ نهادهای بین المللی یا منطقه ای طی برخی تصمیمات خود مقرر داشته اند که تجاوز و دیگر اشکال خشونت جنسی علیه زنان زندانی همیشه به عنوان شکنجه محسوب می شوند.

در زیر يك سلسله از آرا یا اظهاراتی را که در همین جهت است می آوریم. آرای دیگر از استدلال های مخالف دفاع کرده اند، به این معنی که این نوع از تجاوز را می توان عملی شخصی و موردی دانست. اما گرایش عموم، چه در عرصه حقوق کشوری و چه حقوق بین المللی بر این است که تجاوز انجام شده توسط مأموران دولت به عنوان شکنجه تلقی شود.

۲, ۱ سابقه و چارچوب قواعد: شکنجه زنان زندانی

اظهارات نخستین گزارشگر ویژه درباره شکنجه، پیتر کوژمن (Pieter Koojmans) در برابر کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد:

"بدیهی است زمانی که به نحو خاصه شرم آوری به شأن و تمامیت جسمی فرد تعرض می شود، تجاوز و دیگر اشکال خشونت جنسی که زنان زندانی می توانند قربانیان آن باشند، شکنجه محسوب می شود." [iv]

مجموعه مقررات حد اقلی برای رفتار با زندانیان (سازمان ملل متحد، ۱۹۷۷)

در ماده ۸ قید شده است که "زندانیان را باید بر اساس، به ویژه جنسیت، سن و سوابق قضایی از هم جدا نمود." بعلاوه، در ماده ۹ آمده است که "باید از نگهداری دو زندانی در يك سلول یا اتاق يك نفره خودداری شود."

از آنجا که خشونت جنسی می تواند یکی از شکل های شکنجه باشد، نه فقط زمانی که توسط نماینده دولت یا مأموران مجموعه ای غیردولتی بلکه زمانی نیز که این خشونت با موافقت آشکار یا ضمنی مأمور دولت انجام می شود، عدم رعایت مقرراتی چون جدا کردن مردان از زنان و نوجوانان از مردان به معنی موافقت با خشونت جنسی است و بنابراین شکنجه محسوب می شود.

دادگاه بین المللی کیفری برای یوگوسلاوی سابق (TPIY)

دادگاه، کیفرخواست علیه اشخاص درباره اتهام تجاوز به زنان زندانی را مورد تأیید قرار داد. بنا بر کیفرخواست تنظیم شده علیه دراگان گاکوویچ (Dragan Gagovic) و همدستانش، متهم در چندین مورد مرتکب تجاوز شده بود که طبق تعریفی که اساسنامه "TPIY" به دست می دهد، شکنجه، جنایت علیه بشریت، ماده ۵ (ف)، نقض فاحش کنوانسیون ژنو (ماده ۲) یا نقص ماده ۳ کنوانسیون ژنو محسوب می شود:

"کیفرخواست حاضر شامل اتهامات مربوط به تجاوز به عنف یا واداشتن يك فرد به تجاوز به دیگری می باشد. عمل دخول شامل ورود آلت مرد در آلت تناسلی زنانه، معقد و دهان است. دخول

جنسی در آلت تناسلی زنانه یا معقد فقط با آلت جنسی نیست. چنین اقدامی می‌تواند جنایت علیه بشریت تلقی شود (به بردگی گرفتن، طبق ماده ۵(س)، شکنجه، طبق ماده ۵(ف)، تجاوز، طبق ماده ۵(ژ)، مورد مجازات قرار گرفته‌اند، نقض قوانین و رسوم جنگ (شکنجه، طبق ماده ۳ اساسنامه و ماده ۳(۱-A) کنوانسیون ژنو مشمول مجازات شده‌اند) و نقض فاحش کنوانسیون ژنو (شکنجه طبق ماده ۲(B) مجازات می‌شود). [v]

کمیسیون کارشناسان ملل متحد

یک کمیسیون متشکل از کارشناسان که مأموریت یافت درباره تجاوز سیستماتیک و خشونت جنسی انجام شده در قلمرو یوگوسلاوی سابق تحقیق کند، چنین جمع‌بندی کرد که بنا بر حقوق جهانی بشر، تجاوز و خشونت جنسی صراحتاً ممنوع شده یا می‌توان آن را به عنوان شکنجه یا دیگر اشکال رفتارهای غیرانسانی و اهانت آمیز به شمار آورد که عامدانه در صدد ایجاد درد و رنج شدید است. [vi]

کارشناسان به ویژه تأکید کرده‌اند که نباید موارد نقض فاحش قوانین را که در کنوانسیون ژنو فهرست شده، جامع به شمار آورد. بعلاوه، یادآوری کرده‌اند که تجاوز در زمان دادگاه توکیو به عنوان نقض قوانین و رسوم زمان جنگ تلقی شده‌است. گرچه کنوانسیون ژنو هنوز وجود نداشت، موارد اتهام نشان می‌دهد که تجاوز به عنوان جنایت وخیمی چون شکنجه یا قتل به شمار آمده است. امروزه، این عمل به عنوان یک خلاف مهم به شمار می‌رود.

گزارشگر ویژه درباره تجاوز سیستماتیک، بردگی جنسی و اعمال مشابه آن در جریان درگیری‌های مسلحانه
لیندا چاوز، در گزارش مقدماتی خود تأکید دارد که "تجاوز و خشونت جنسی علیه زنان و دختران در وضعیت درگیری‌های مسلحانه (ملی یا بین‌المللی) نقض فاحش حقوق جهانی بشر است [...]".
تجاوز و خشونت جنسی، شکنجه و رفتاری است غیرانسانی که موجب درد و رنج و صدمات وخیم به سلامت جسمی می‌شود. [vii]

۲،۲ سوابق و چارچوب هنجاری: اعمالی که زیر عنوان رسمی و یا شخصی انجام می‌گیرد

کمیسیون حقوق بشر بین‌آمریکایی (interaméricaine)، گزارش شماره ۹۶/۵، پرونده ۱۰۹۷۰، فرناندو و راکل میجیا. س. از پرو (اول مارس ۱۹۹۶)
کمیسیون حقوق بشر بین-آمریکایی در رأی مورخ اول مارس ۱۹۹۶ خود مقرر داشت تجاوز به یک زن در منزل مسکونی‌اش توسط یک مأمور نیروهای امنیتی همانند شکنجه است به معنایی که در ماده ۵ کنوانسیون حقوق بشر آمریکا آمده است. کمیسیون بین-آمریکایی تأکید دارد که تجاوز انجام شده توسط یک مأمور دولتی طبق تعریفی که حقوق بین‌المللی معاصر به دست می‌دهد، با یک یک عناصر سه‌گانه‌ای که برای وجود شکنجه ذکر شده مطابقت دارد.

ماده ۷، بند ۱ اساسنامه دادگاه بین‌المللی برای یوگوسلاوی سابق (TPIY)
در اساسنامه قید شده است که اشخاص دیگر، غیر از آن کسانی که مستقیماً مرتکب تجاوز شده‌اند از مسئولیت فردی کیفری‌شان مبری نیستند. از طرف دیگر، کمیسیون کارشناسان TPIY در گزارش خود چنین جمع‌بندی کرده‌اند که با توجه به وضعیت آشفته حاکم در یوگوسلاوی سابق و به دلیل فعالیت گروه‌های شبه نظامی، تعیین اینکه دستورات از چه مرجعی صادر می‌شد و دولت در جلوگیری و سرکوب این جنایات چه مسئولیتی داشت، بسیار دشوار بود، و این نقش بسیار

مهمی در کار دادگاه داشت و مسئولیت اوضاعی که در آن ارتکاب این جنایات امکان می یافت، می توانست متوجه مقامات حاکم شود. [viii]

۳. خشونت های جنسی توسط گروه های مسلح

باید یادآوری کرد که در حقوق بین المللی حقوق بشر، خشونت جنسی را زمانی می توان شکنجه یا رفتار غیر انسانی و اهانت آمیز تلقی کرد که توسط يك مأمور دولت یا هر فرد دیگری با عنوان رسمی و یا به دستور یا با همدلی و موافقت او صورت گرفته باشد. با وجود این، برخی گروه های مسلح نیز می توانند در مقابل خشونت های جنسی که توسط اعضای شان صورت می گیرد مسئول شناخته شوند، همان طور که اشخاص غیر نظامی در مقابل اعمال ممنوعی چون ضرب و جرح، مثله کردن، آدم ربایی و قتل مسئولیت دارند. شمار بسیاری از سازمان های غیر دولتی، اعمال انجام شده توسط اعضای گروه های مسلح را از نوع شکنجه به شمار می آورند. کلیه گروه های مسلح در شرایط جنگ موظف اند به مفاد کنوانسیون ژنو که قوانین و رسوم جنگ را معین کرده است، پای بند باشند (به همان صورتی که در مخاصمات داخلی قابل اجراست). قوانین جنگ، طرفین مخاصمه را از تجاوز و خشونت جنسی علیه زنان ممنوع کرده است. بنابراین، گروه های مسلح در مقابل خشونت های جنسی که از جانب اعضای شان اعمال می شود، یعنی تعرض جنسی، ازدواج اجباری، بردگی جنسی و غیره مسئول شناخته می شوند. - شمار بسیاری از این جنایات خشن که توسط اعضای گروه های مسلح صورت می گیرد، شکنجه و رفتار بیرحمانه، غیر انسانی و اهانت آمیز به شمار می رود. - این اعمال می تواند در مراکز بازداشت متعلق به گروه های مسلح و نیز در مکان های دیگری چون محل سکونت قربانی، روستا، مزرعه یا يك جاده صورت گیرد. عاملان این اعمال موظف اند بنا بر قوانین داخلی درباره شکنجه و یا تجاوز یا خشونت جنسی، پاسخگوی اعمال شان باشند.

۴. خشونت جنسی توسط اشخاص غیر نظامی

متن راهنمای حاضر اساساً به خشونت های جنسی انجام شده توسط مأموران دولت پرداخته است. با وجود این، ما شاهد گسترش سریع يك رویه قضایی و آموزه های هستیم که مسئولیت خشونت های صورت گرفته توسط اشخاص غیر نظامی را به دولت نسبت می دهند. باید یادآوری کرد که خشونت جنسی در حقوق بین الملل هنگامی شکنجه محسوب می شود که به دستور یا با همدلی و همکاری مأمور دولت یا شخصی دیگر که عنوان رسمی دارد، اعمال شده باشد. به بیان دیگر، کنوانسیون علیه شکنجه هنگامی دولت ها را مسئول تجاوز اعمال شده توسط اشخاص می شناسد که آنان این شکنجه ها را مجاز شمرده و یا تأیید کرده باشند. در موارد دیگر، تجاوز به عنوان يك جنایت عادی به شمار می آید. به گفته خانم دونا سولیوان، متخصص حقوق بین الملل درباره حقوق بشر، می توان تحولی را در کار نهادهای نظارت بر معاهدات و کار گزارشگران ویژه و نیز رویه قضایی در سطح ملی،

مشاهده کرد حاکی از آنکه وظایف مثبتی که بر عهده دولت‌هاست، بخش جدایی ناپذیر از مجموعه عناصری است که باید در تشخیص اینکه آیا دولت در زمینه حقوق بشر به مسؤلیت‌های خویش عمل کرده است یا خیر در نظر گرفته شود. [ix]

چند نمونه از این تحول:

گزارشگران ویژه در باره شکنجه

از زمان ایجاد این پُست تا به امروز، برخی موارد مربوط به اعمال شکنجه توسط اشخاص عادی، در شرایطی که می‌توان گفت که با موافقت و همدلی دولت صورت گرفته، موضوع گزارش‌ها بوده اند. وقتی که نام آقای کوژمن برای نخستین بار در گزارش آمد، او قطع اعضای تناسلی را، حتی زمانی که توسط اشخاص عادی صورت گرفته بود، شکنجه نامید، چرا که دولت هیچ کاری در مبارزه با چنین اعمالی انجام نداد. [x]

ملاحظات کلی شماره ۲۰ کمیته حقوق بشر درباره ماده ۷

کمیته، دولت‌های عضو را دعوت می‌کند که از مجازات‌هایی که برای شکنجه و رفتارهای بیرحمانه، غیرانسانی یا اهانت آمیزی در نظر گرفته است که توسط مأموران دولت یا کسانی که به نام دولت عمل می‌کنند و یا توسط اشخاص عادی انجام گرفته، گزارش تهیه کند:

"دولت‌های عضو موظف‌اند از کلیه اشخاص [...] در مقابل اعمالی که در ماده ۷ ممنوع شده است حمایت کنند، خواه این اعمال توسط کسانی در چارچوب مقام رسمی‌شان صورت گرفته باشد و خواه در خارج از آن چارچوب و یا به صفت شخصی." [xi]

دادگاه اروپایی حقوق بشر

دادگاه هلند در پرونده X و Y و C مقرر داشت اینکه یک مرد در تجاوز به همسرش از هرگونه مسؤلیتی مبرا شود، مخالف مفاد اساسی کنوانسیون است که جوهر آن احترام به شأن و آزادی انسان است.

دادگاه حقوق بشر بین امریکایی

در مورد پرونده والسکز رودریگز، دادگاه حقوق بشر قاره امریکا به تاریخ ۲۹ ژوئیه ۱۹۸۸ اعلام داشت:

"اقدامی غیرقانونی و ناقض حقوق بشر که مسؤلیت انجام آن در ابتدا نمی‌توانسته به عهده دولت گذاشته شود (به عنوان مثال عملی که توسط یک شخص عادی انجام شده بود و یا عامل آن مشخص نشده بود) می‌توان دولت را مسئول آن شناخت، نه به دلیل خود آن عمل بلکه به دلیل اینکه دولت آن طور که باید به موقع مانع این نقض حقوق نشده یا وضعیت را، چنان که طبق کنوانسیون [امریکا] موظف به انجام آن است، اصلاح نکرده است..."

استدلال دادگاه بر این اساس استوار شده است: "دولت موظف است درباره هر یک از موارد نقض حقوقی که توسط کنوانسیون تضمین شده است، تحقیقاتی انجام دهد. اگر دستگاه دولتی طوری عمل کند که نقض حقوق مجازات نشود، و حقوق قربانی در کوتاه‌ترین زمان اعاده نگردد، دولت نمی‌تواند از به عهده گرفتن مسؤلیت تضمین آزاد و کامل این حقوق برای اشخاصی که در قلمرو او به سر می‌برند شانه خالی کند. همین طور است زمانی که دولت اجازه می‌دهد که اشخاص یا گروه‌هایی آزادانه و با مصونیت کامل، حقوق شناخته شده در کنوانسیون را نقض کنند."

وظیفه دولت در اقدام سریع

این قاعده در متن اعلامیه رفع خشونت علیه زنان، در کنوانسیون خشونت علیه زنان و در شماره ۱۹ توصیه‌های کلی کمیته رفع تبعیض علیه زنان قید شده است.

۵- تأثیرات خشونت جنسی بر سلامتی: چشم انداز

۱- تأثیرات بر روی سلامت جسمی

خشونت جنسی اغلب پیامدهای وخیمی بر سلامت قربانیان دارد. از جمله می‌توان از امراضی که از راه جنسی منتقل می‌شوند نام برد (مثل HIV و SIDA)، دردهای گوارشی، استفراغ، دردهای آلت تناسلی زنانه، دردهای فراگیر جسمی، ناباروری، سقط جنین، مرده‌زادی، حاملگی و غیره. بعلاوه، قربانیان می‌توانند از ضایعات ثانوی فشارهای روحی (و حتی مهم‌تر) در رنج باشند. بعلاوه، مراقبت و مداوای پزشکی همواره در دسترس نیست. گاه زنان و دخترانی که مورد تجاوز قرار گرفته‌اند نمی‌توانند از مداوای لازم بهره‌مند شوند، به خاطر نبود مؤسسات و یا پرسنل کارآمد در رفع نیازهایشان، قوانینی که سقط جنین را ممنوع کرده‌اند و بالاخره به خاطر نبود امکانات تشخیص امراضی چون HIV و ... که از راه جنسی منتقل می‌شوند.

۲- نشانه‌های (syndrome) آسیب‌دیدگی ناشی از تجاوز

نشانه‌های آسیب‌دیدگی ناشی از تجاوز، شکلی از ضایعات ثانوی فشارهای روحی است که به درجات مختلف نشانه‌های همانندی دارند. این علایم شامل همه قربانیان شکنجه و به ویژه قربانیان تجاوز نمی‌شود، اما خطر آن بسیار بالاست. این علایم به طور کلی سه مرحله متناوب را که می‌توانند تا درجه‌ای با یکدیگر منطبق شوند، در بر می‌گیرد.

۲,۱ - پیامد بلاواسطه

مدت: ۲۴ تا ۴۸ ساعت پس از واقعه

واکنش حسی و عاطفی: چنگانه‌اند. فراموشی‌هایی که هر از گاه پیش می‌آید؛ واکنش‌ها به صورت عکس‌العمل‌های دفاعی و اتوماتیک صورت می‌گیرد. قربانی از امکان بارداری یا ابتلا به امراض مقاربتی یا ایدز در هراس است. به طور کلی انواع واکنش‌ها را می‌توان در دو دسته بزرگ طبقه‌بندی کرد:

- واکنش‌های بیرونی: مثل ترس، عصبانیت و دلهره که خود را از طریق گریه، خنده، پریشانی و تلاطم روحی نشان می‌دهد؛

- واکنش‌های درونی: عواطف و احساسات فروخورده می‌ماند، حس و عاطفه آرام و نحوه رفتار سنگین است؛ بعلاوه، شخص دلمرده می‌نماید.

کمک رسانی: هنگام مداوای قربانی در مرحله شوک وارد شده، تأکید و توجه به سه نکته اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد:

- وضعیت هولناکی را از سر گذرانده است؛
- او به هیچ وجه مسئولیتی در آن چه گذشته ندارد.
- او اکنون در امنیت به سر می‌برد (اگر به واقع چنین باشد)

۲.۲ - مرحله حاد

مدت: از چند روز تا شش هفته یا بیشتر. دوران آشفتگی و بی‌نظمی که حس غالب در آن ترس است؛ نشانه‌های جسمی بیماری به ویژه شدید است. واکنش‌های جسمی: دردهای عضلانی، خستگی، بد خوابی، دردهای گوارشی، حالت تهوع، آسیب‌های آلت تناسلی زنانه، خارش، احساس سوزش و دردهای عمومی. واکنش‌های عاطفی: یادآوری واقعه (فلاش بک)، بی‌خوابی، کابوس، ضعف تمرکز حواس، احساس شرم و خشم و عصبانیت، آسیب پذیر شدن، کم‌اشتهایی، اضطراب و دل‌واپسی، تشویش و دلهره، تلاطم روحی، نفی واقعه، تأکید وسواس‌آمیز بر برخی از جزئیات تجاوز، بی‌اعتمادی. کمک رسانی: برخی از قربانیان آمادگی دارند که از ماجرای که از سر گذرانده‌اند سخن بگویند. بسیار مهم است که به ایشان اطمینان داده شود که احساسی که دارند کاملاً مشروع است و واکنشی که در برابر این تجربه هولناک دارند، عادی است. و نیز باید گفته شود که با گذشت زمان بهتر خواهند شد. ضمن اینکه تمامی مسئولیت به متجاوز نسبت داده می‌شود، باید رفتاری خالی از هرگونه قضاوت در پیش گرفت. برخی از قربانیان نمی‌توانند بلافاصله از آنچه بر سرشان آمده سخن بگویند. نباید آنان را وادار به حرف زدن کرد؛ زمانی آسوده خاطر خواهند شد که به آنان گفته شود هر تصمیمی که بگیرند- حرف بزنند یا نه- مشروع است.

۳.۲ - مرحله بازسازی

مدت: این مرحله دراز مدت، یک یا دو سال به طول می‌انجامد. موفقیت در این دوره بستگی دارد به شخصیت و من قربانی، حمایت اطرافیان و تجربه‌های پیشین. واکنش‌های عاطفی: قربانی با حمایت یا کمک‌های درمانی، تعادل خود را به مرور بازمی‌یابد، اعتماد به نفس پیدا می‌کند و شروع می‌کند مسئولیت تجاوز را به متجاوز نسبت دهد. به هر حال، نشانه‌های حاد ضربه روحی، در نبود حمایت نیز با گذر زمان رفته رفته رنگ می‌بازند، اما خطر پیامدهای آن پابرجاست: انزوا و گوشه‌نشینی؛ کاهش احترام به خود: شرمزدگی، خود را کثیف، ناتوان، ضعیف و احمق دانستن؛ محدود شدن تحرک: هراسناک شدن، ترس از تنهایی و تاریکی؛ افسردگی/عواطف سرکوب شده: بی‌اعتمادی، تمایل به جلوگیری از بروز عواطف و همه چیز را برای خود نگهداشتن. اختلال در امور جنسی: ترس از داشتن روابط جنسی، بی‌تفاوتی، و (در برخی موارد) بیمارگونه. کمک‌رسانی: باید قربانی را متوجه کرد که احساس‌هایی که دارد، به مسئله تجاوز مربوط می‌شود.

۶ - نگاهی به علل و نتایج خشونت جنسی

۱ - علل

زنان به چند دلیل قربانی خشونت جنسی می‌شوند: برای اینکه زن هستند، به دلیل فعالیت‌های مبارزاتی یا عقایدشان، به دلیل نسبی که با اشخاص خاصی دارند و ... "تجاوز به زنان در زمان جنگ، در تداوم نابرابری‌هایی است که در زمان صلح به طور روزمره نصیب آنان می‌شود. تا زمانی که دولت‌ها به وظایف و مسئولیت‌های خود در زمینه برابری زن و مرد و مبارزه با تبعیض علیه زنان عمل نمی‌کنند، تجاوز به عنوان سلاحی در دست تجاوزکار باقی خواهد ماند" [xii]

برخی از زنان به دلیل فعالیت‌های مبارزاتی و عقاید سیاسی‌شان، هدف مأموران دولتی یا اعضای گروه‌های مسلح قرار می‌گیرند؛ به عنوان مثال، زنان صاحب نفوذ در جامعه، مبارزان حقوق بشر یا حقوق زنان و ...

بعلاوه، دولت یا گروه‌های مسلح می‌توانند زنان را برای اعمال فشار بر اعضای خانواده، هدف قرار دهند. زنان غالباً به خاطر زن بودنشان مورد حمله واقع می‌شوند (مردان خانواده از این خشونت خلاصی می‌یابند و یا به نحو دیگری مجازات می‌شوند)، و یا متهم به مشارکت در فعالیت‌های نزدیکان‌شان می‌شوند. گاه، گروه‌های مسلح مخالف و یا دولت، از زنان برای به تسلیم کشاندن، اعتراف گرفتن، تحقیر مبارزان و یا خود آنان استفاده می‌کنند.

گاهی زنان فقط به خاطر زن بودنشان مورد هدف قرار می‌گیرند. از طرف مأموران دولتی، اعضای گروه‌های مسلح، اعضای خانواده و طایفه به آنان تجاوز می‌شود. خشونت جنسی در خانواده و یا جامعه می‌تواند به اشکال گوناگونی انجام پذیرد: خشونت زناشویی، ختنه، دخترکشی، تجاوز و ...

بعلاوه، آنان می‌توانند به هنگام بازداشت قربانی خشونت جنسی شوند. در این صورت شکنجه‌گر آنان پرسنل زندان و یا زندانی‌های دیگر اند.

۲ - پیامدها

زنان قربانی خشونت جنسی در خطر بدنامی، طرد گشتن اند و کارشان می‌تواند به طلاق کشیده شود. زنی که در پی تجاوز قادر به ازدواج نباشد، با مشکلات اقتصادی و خیمی روبرو می‌شود که می‌تواند عواقب دیگری به دنبال داشته باشد: در خود فرو رفتن، مشکلات مربوط به سلامت جسمی و ...

۷ - نظارت و پیگیری

امر نظارت عبارت است از دنبال کردن و تحلیل وضعیت حقوق بشر در کشور، طی يك دوره طولانی. یعنی جمع‌آوری منظم، اصولی و یک‌دست اطلاعات مربوط به نقض احتمالی حقوق بشر از منابع مختلف.

این اطلاعات که در طی زمان معینی گردآوری شده، می‌بایست این امکان را فراهم کند که موارد بررسی شده در زمینه سیاسی حقوقی خود مطالعه شده و عوامل ثابت خشونت جنسی بیرون کشیده شود.

کار نظارت در امور مربوط به خشونت جنسی مأموران دولتی، عبارت است از پژوهش و جمع‌آوری داده‌های زیر:

زمینه سیاسی، حقوقی و اجتماعی؛
عواقب پزشکی و اجتماعی خشونت جنسی؛
امکان دسترسی قربانی به دستگاه قضایی و خدمات پزشکی.
لازم است کلیه اطلاعات جمع‌آوری شود، چرا که اگر شرایطی که زمینه اعمال خشونت جنسی علیه زنان زندانی را فراهم و تقویت می‌کند همان شرایطی باشد که به شکنجه و بد رفتاری دامن می‌زد (مثل عدم امکان داشتن وکیل مستقل، مصونیت تجاوزکار، و ...)، عوامل دیگر اجتماعی، قضایی و فرهنگی نیز بدان افزوده می‌شوند که در پیوند با جایگاه زنان در جامعه و نیز اشکال خشونتی است که علیه آنان به کار می‌رود.

۱ - داده‌ها درباره مقتضیات و علل خشونت

داشتن این اطلاع اجتناب‌ناپذیر است، چرا که امکان فهم ماهیت و گستردگی پدیده‌ی خشونت جنسی را فراهم می‌سازد و کمک می‌کند که:
دلایل اثبات امر ارزیابی شود؛
عوامل ثابت در خشونت‌ها تعیین شود؛
روشن شود که آیا مصونیت از مجازات وجود داشته یا خیر؛
در صورت امکان به دولت یادآوری شود که به لحاظ قوانین کشوری و بین‌المللی چه مسئولیت‌هایی به عهده اوست.

۱, ۱ - اطلاعات از نظر حقوقی

مسائلی که در زمینه حقوقی شایسته بررسی دقیق می‌باشند:
تدابیری که علیه شکنجه و بد رفتاری اتخاذ شده است:
آیا تمامی اشکال شکنجه و بد رفتاری توسط قانون یا قانون اساسی ممنوع شده‌است؟
تدابیری که در زمینه تعرض جنسی اتخاذ شده:
قانون چه تعریفی از تجاوز و تهاجم جنسی به دست می‌دهد؟
از قربانی چه مدارکی مطالبه می‌شود؟
آیا مجازات‌ها در مفاد قوانین مشخص شده‌اند؟
آیا به عنوان جرم، دو طبقه‌بندی متمایز برای تجاوز و تعرض جنسی وجود دارد؟
آیا قوانینی در مورد تجاوز همسر، خشونت و آزارهای جنسی علیه زنان وجود دارد؟
تدابیری که در زمینه ازدواج اجباری، ختنه، خشونت خانوادگی و ... اتخاذ شده.
تدابیر مربوط به روابط جنسی:
آیا قانون رابطه جنسی آزادانه و خارج از روابط زناشویی را ممنوع می‌کند؟
تدابیر مربوط به تعقیب و محاکمه متهمان به تجاوز، از جمله کسانی که مأمور دولت یا نماینده دولت نیستند:
آیا زنان، تمایلی به اعلام و افشای تجاوز که در زندان یا بیرون از زندان صورت گرفته، دارند (داده‌های اجتماعی و فرهنگی)؟

آیا تجاوزکاران اغلب دادگاهی می‌شوند؟
معمولاً چه مجازاتی در انتظارشان است؟
تدابیر مربوط به تعقیب و محاکمه متهمان به شکنجه:
آیا قربانیان تمایلی اعلام شکنجه دارند؟
آیا شکنجه‌گران را غالباً دادگاهی کرده‌اند؟
به طور متوسط به چه مجازاتی محکوم شده‌اند؟
آیا به اشکال دیگری هم مجازات شده‌اند (مثل انتقال به اداره دیگر، به شهر و یا زندانی دیگر)؟
دولت کدام یک از معاهدات یا کنوانسیون‌های مربوط به زنان و یا شکنجه را امضا کرده است؟

۱, ۲ - زمینه سیاسی

اطلاعاتی که باید جمع‌آوری شود:
نمایندگان دولت و گروه‌های مسلح برای توصیف مخالفان و فعالیتی که علیه آنان می‌کنند چه مفاهیم و اصطلاحاتی به کار برده یا می‌برند؟
نمایندگان دولت و گروه‌های مسلح در برابر اتهام مربوط به شکنجه و خشونت جنسی چه واکنشی نشان می‌دهند؟
مدارک و گفتمان رسمی، نقش زنان را در جامعه و کشور چگونه تعریف می‌کنند؟
الگو یا تصویر زنان و مردان در این گفتمان چگونه است؟

۱, ۳ - قواعد و رسوم اجتماعی یا فرهنگی

اطلاعاتی که باید جمع‌آوری شود:
چه دیدگاهی نسبت به روابط جنسی زنان و مسئله بکارت وجود دارد؟
ارزیابی از ذهنیت و رفتار خشن در خانواده چیست؟ آیا کتک زدن زن توسط مرد امری پذیرفته است؟ کتک زدن دختر توسط پدر؟ آیا این مردان توسط قانون مجازات می‌شوند؟
آیا چند همسری رایج است؟ آیا دادن مهریه به همسر شرط لازم ازدواج است؟
آیا ازدواج اجباری امر رایجی است؟
کدام کار یا فعالیت برای زنان طبق رسوم ممنوع است؟
تصویر زنان در مطبوعات، تلویزیون ... با چه الگوهایی نشان داده می‌شود؟

۲ - پیامدهای خشونت و راه حل‌ها

باید اطلاعات مربوط به خشونت جنسی را جمع‌آوری کرد و در اختیار خوانندگان گزارش‌ها، مقامات دولتی و دیگرانی که در این زمینه فعالیت می‌کنند قرار داد.
این اطلاعات از چند جهت سودمند اند:
شما را در بهتر فهمیدن خشونت جنسی و تأثیر آن بر روی قربانی یاری می‌دهد.
به شما این امکان را می‌دهد که قربانیان را به جانب متخصصان درمانی یا حقوقی هدایت کنید.
کسانی که بیشتر می‌توانند کمک کنند: پرسنل درمانی متخصص در رفتار با قربانیان خشونت جنسی، مشاور یا روان‌درمان، NGO زنان، وکلا و

۲. ۱ - تأثیر خشونت جنسی در سلامت انسان و دسترسی به خدمات درمانی

قربانیان نیازمند معالجات درمانی می‌توانند با مشکلاتی روبرو باشند، مثل نبود واحدهای درمانی یا پزشکی که به قربانیان تجاوز می‌پردازند، بی‌اعتنایی پرسنل پزشکی، قانون ممنوعیت سقط جنین و نبود روش‌های تشخیص بیماری‌های مقاربتی، هم چون HIV. اطلاعاتی که باید جمع‌آوری شود:

با توجه به وضعیت بهداشتی درمانی در کشور، خشونت جنسی چه پیامدهایی به لحاظ پزشکی خواهد داشت؟ (مثال: شمار امراضی که از راه روابط جنسی منتقل می‌شوند، از جمله HIV) آیا مؤسسه یا خدماتی حرفه‌ای برای پرداختن به قربانیان تجاوز وجود دارد؟ آیا مددکارانی برای انجام آزمایش تشخیص امراض مقاربتی (از جمله HIV/SIDA) وجود دارند؟

قانون درباره بهداشت مربوط به زایمان (از جمله درباره سقط جنین) چه می‌گوید؟ چه خدماتی ارائه می‌شود؟

۲. ۲ - پیامدهای اجتماعی و اقتصادی

پیامدهای اجتماعی و اقتصادی خشونت جنسی کدام اند؟ (مثال: ناتوانی از کار کردن به دلیل ضربه روحی، بارداری، مطرود شدن و ...) خشونت جنسی چه پیامدهایی از نظر رابطه‌ی قربانی با خانواده یا قوم (communauté) او و نیز موقعیت او در خانواده و طایفه دارد؟ خشونت جنسی چه تأثیراتی بر اعضای خانواده یا قوم دارد؟

۲. ۳ - مسایل حقوقی و امکان دادخواهی

زنان در بسیاری از موارد، در حالی که در شرایط رقت‌باری به سر می‌برند (مثال: طلاق)، فاقد امکان دادخواهی هستند. این به چند طریق قابل توضیح است: عدم آگاهی از حق دادخواهی، و ناتوانی از اقدام قضایی؛ فشاری که اطرافیان وارد می‌کنند تا آنان را از طرح شکایت و مطالبه خسارت منصرف کنند؛ زنان در مقایسه با مردان برای دسترسی به منابع مالی لازم برای مراجعه به دادگاه و شکایت از دولت به خاطر عدم پیگیری پرونده‌های مربوط به خشونت جنسی، محدودیت بیشتری دارند. و زمانی که امکان مراجعه به دادگاه در قانون پیش‌بینی شده است، تبعیضی که عملاً وجود دارد می‌تواند به انصراف زنان یا جلوگیری از اقدام قضایی منجر شود. برخی از پرسش‌هایی که می‌تواند به تحقیقت شما جهت دهد:

آیا برابری زن و مرد در قانون اساسی تضمین شده است؟

آیا قوانین یا اقدامات اداری تبعیض‌آمیز علیه زنان وجود دارد؟

آیا زنان نیز از دسترسی به کمک‌های قضایی، به لحاظ حقوقی و یا عملی، برخوردارند؟

آیا زنان تمایلی به اعلام خشونت جنسی انجام شده علیه خود را دارند؟

آیا حقوقدانان متخصصی در امر تجاوز وجود دارند؟

آیا زنان مناطق روستایی و فقیر امکان دسترسی به این متخصصان را دارند؟

آیا افراد پلیس دوره‌ای خاص برای رسیدگی به قربانیان خشونت جنسی می‌بینند؟

آیا افراد پلیس سعی دارند زنانی را که مورد تجاوز قرار گرفته‌اند از طرح شکایت منصرف کنند؟

۳- چگونگی تشکیل پرونده‌های انفرادی

با بررسی موارد مشخصی که به شما گزارش شده است، می‌توانید چگونگی و علل خشونت جنسی را بهتر درک کنید و کسانی را که بیشتر مرتکب این اعمال می‌شوند، بشناسید. موارد خشونت گزارش شده را یادداشت کرده و پیگیری نمایید. این موارد خشونت جنسی، می‌توانند از طریق خود قربانیان، خانواده‌هایشان، شاهدان، وکلا، پرسنل درمانی یا رسانه‌هایی که جرایم مربوط به خشونت جنسی را گزارش می‌کنند به آگاهی شما رسانده شود. در صورت امکان یا لزوم، در مورد صحت مضمون اتهامات تحقیق کنید. فیش‌برداری کنید و با ایجاد یک بانک اطلاعاتی، به مراجعه و تحلیل اطلاعات سهولت ببخشید. برای تسهیل در پیگیری پرونده‌ها، بهتر است یک فیش برای درج موارد خشونت جنسی آماده ساخت. شما می‌توانید بسته به وضعیت منطقه یا کشوری که در آن هستید تغییراتی در این فرم در نظر بگیرید.

۱.۳ - اطلاعات درباره قربانی

نام (نام، نام فامیل، تخلص):

تاریخ تولد یا سن:

جنسیت:

شغل:

وضعیت خانوادگی:

- آدرس:

- ملیت:

- باور مذهبی:

- وابستگی قومی:

- مشخصات ظاهری یا عکس:

۲ - محل وقوع تهاجم

- زمان و مکان واقعه:

- محل دقیق (مثل: کلانتری)

- منطقه:

- ناحیه:

- شهر/روستا یا شهر / نزدیک‌ترین روستا:

- در صورت امکان، آدرس:

۲.۳ - توصیف تهاجم

۳.۳ - اوضاع (هنگام وقوع حادثه)

به طور خلاصه وقایعی را که بلافاصله قبل از تهاجم رخ داده شرح دهید.

۴.۳ - متهمان احتمالی

۵.۳ - مدارک

- شاهدان:
- مدارک پزشکی قانونی:
- رونوشت اقامه دعوا:
- دیگر مدارک:

۶.۳ - واکنش دولتی

- تسلیم شکایت:
- کی؟
- کجا؟
- بیانیه مقامات دولتی (در این مورد):
- تحقیقات رسمی:
- نتیجه تحقیق:
- پیگیری قضایی:
- رأی دادگاه:

۷.۳ - اقدامات شما

- هویت نخستین منبع اطلاعات:
- تاریخ:
- اطلاعات گردآوری شده توسط:
- بازدید از محل: آری _____ خیر _____
- انجام شده توسط: _____ به تاریخ: _____
- ملاقات شاهدان: آری _____ خیر _____
- انجام شده توسط: _____ تاریخ: _____

۴ - تعیین عوامل ثابت

خشونت‌های جنسی در بسیاری از مناطق جهان، دارای برخی ویژگی‌های مشترک اند که عوامل ثابت خوانده می‌شوند. با تحلیل داده‌های گردآمده و اتهامات گزارش شده است که می‌توانید این عوامل را مشخص کنید. اینک چند مثال:

۱.۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به هویت قربانیان

اشخاصی که می‌توانند در معرض خشونت جنسی قرار گیرند، کیانند؟
قربانیان خشونت جنسی می‌توانند دارای برخی خصوصیات مشترک باشند، مثل نوع فعالیت سیاسی، تعلق قومی، تعلق به یک گروه سنی، جنسیت، اقامت در منطقه‌ای خاص و یا باورهای دینی‌شان.

۲.۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به شرایط محاط بر واقعه یا اتهامات

آیا یک سلسله از رویدادهای مشخص، پیش‌درآمد خشونت‌های جنسی گزارش شده بوده‌اند؟ یا موارد خشونت جنسی پس از برخی رویدادها افزایش (یا کاهش) یافته‌است؟

۳. ۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به نوع صدمات

آیا برخی از اشکال خشونت جنسی بیشتر رخ می دهند؟
الگوی خشونت جنسی را می توان از روی اشکالی از خشونت جنسی که بیشتر اتفاق می افتد تعیین کرد. به عنوان مثال، ممکن است موارد تجاوز یا تجاوز دسته جمعی، "ازاله بکارت" (تجاوز به دختران)، زنا با محارم، بردگی جنسی و غیره، بیشتر بوده باشد.

۴. ۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به محل وقوع تعرض

اغلب در چه جاهایی اتفاق می افتد؟
می تواند منطقه یا شهر بخصوصی باشد، در برخی از کلانتری ها، مراکز بازداشت یا پادگان های نظامی، اماکن خصوصی، مراکز مخفی بازداشت و غیره.

۵. ۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به هویت متهمان احتمالی

آیا می توان با توجه به هویت مهاجمان به الگوی ثابتی دست یافت؟
اگر عاملان خشونت جنسی از مأموران امنیتی به شمار می روند، به کدام بخش تعلق دارند، و معمولاً چه کسانی در آن بخش بیش از دیگران در مظان اتهام قرار می گیرند؟
بسته به چگونگی اعمال خشونت جنسی، عاملان احتمالی می توانند دارای ویژگی های مشترکی باشند.

۶. ۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به روش های به کار رفته

آیا مهاجمان یکسان عمل می کنند؟
به عنوان مثال، آیا قربانیان غالباً پیش از تهاجم ربوده می شوند؟
به طور کلی، در موارد اتهامی چند نفر درگیر ماجرا بوده اند؟

۷. ۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به علل بروز خشونت جنسی

آیا می توان بیشتر خشونت های جنسی را به علل مشابه مستقیم یا غیرمستقیمی چون فعالیت سیاسی قربانیان، مشخصات فامیلی (نسبت نزدیک داشتن با يك مبارز سیاسی)، حضور ارتش، شورش ها و غیره نسبت داد؟

۸. ۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به خشونت در زمان بازداشت

اگر موارد خشونت جنسی به هنگام بازداشت بسیار است، این خشونت ها می توانند دارای برخی نکات مشترك باشند. به عنوان مثال:

شرایط دستگیری، افراد یا دواير دست اندرکار، زمان و مکان وقوع خشونت جنسی، شرایط بازداشت و غیره.

۹. ۴ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به واکنش مقامات دولتی به اتهامات وارده

الگوی خشونت جنسی را می توان به مرور با توجه به چگونگی واکنش دولت به اتهامات وارده دریافت : گشایش پرونده رسمی تحقیق یا عدم اقدام از طرف دولت، اظهار نظر پس از وقوع واقعه، چگونگی تحقیقات در صورت انجام آن، چگونگی پیشبرد مراحل آن، نوع پیگیری اقامه دعوا در صورت مطرح شدن، مرجع قضایی مأمور تعقیب، چند و چون حکم صادره، و غیره.

آیا طرح شکایات یا اعلام موارد خشونت جنسی به طور نظام‌مندی موجب انجام تحقیقات می‌شود؟
یا اینکه به طور کلی قربانیان امکان شکایت کردن را ندارند؟
آیا عاملان خشونت جنسی تحت تعقیب قرار می‌گیرند؟

۴. ۱۰ - الگوی (اعمال خشونت جنسی) با توجه به واکنش گروه‌های مسلح به اتهامات مربوط به شکنجه
همین‌طور الگوی خشونت جنسی را می‌توان به مرور با توجه به واکنش رهبران گروه‌های مسلح
به اتهاماتی که در رابطه با خشونت جنسی به آن‌ها زده می‌شود، بیرون کشید. واکنش‌های آنان
چنین خواهد بود:

- اظهار نظرهای علنی (باید محتوای‌شان را بررسی کنید)؛
- تکذیب قاطعانه؛
- وعده انجام تحقیقات؛
- توجیه اعمال شکنجه؛
- مسئولیت آنرا به نیروهای دولتی نسبت دادن؛
- و غیره.

۵ - تدارك برنامه تحقیق

این نوع از مأموریت عبارتست از تحقیق در مورد اتهام نقض حقوق انسانی، جمع‌آوری یا بررسی
داده‌هایی که وقوع يك تعرضی را نفی یا اثبات می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه رخ داده، و
تحقیق در مورد صحت اتهامات یا شایعات.

۱ - رخدادها و مدارك جرم

۱.۱ حتی المقدور درباره خشونت جنسی کسب اطلاع کنید

با قوانین و قواعد مربوط به خشونت جنسی آشنا شوید. باید به نحو بسیار دقیق از اعمالی که از
طریق قوانین کشوری و مقررات بین‌المللی حقوق بشر ممنوع شده‌اند، آگاهی داشت.
درباره تقبیح احتمالی روابط جنسی و خشونت جنسی در منطقه، و نیز اشکال گوناگون ضربه‌های
روحي که می‌تواند به قربانیان خشونت جنسی وارد آید، شناخت حاصل کنید.
سازمان‌های محلی یا سراسری (ONG)، بیمارستان‌ها، دفاتر وکالت و غیره) را که می‌توانند به
قربانیان شکنجه و تجاوز یاری دهند شناسایی کنید.
این اطلاعات می‌توانند شما را در شکستن سکوت و کشف ناگفتنی‌ها (خودداری بازماندگان از
سخن گفتن از تجربه‌ای که داشته‌اند، احساس گناه کردن، بیان واقعه، سلامت روحی و بهبود) و
تسکین برخی از رنج‌هایشان کمک نمایند.
با قوانین مربوط به رفتارهای بیرحمانه، غیرانسانی یا اهانت آمیز آشنا شوید؛ باید به طور دقیق از
ممنوعیت‌هایی که در قوانین کشور و مقررات بین‌المللی پیش‌بینی شده است، آگاه بود و به
متخصصان مراجعه کرد.
با الگوی اعمال شکنجه یا رفتارهای بیرحمانه غیر انسانی و اهانت آمیز در کشور خود آشنایی
کامل داشته باشید.

۲.۱ - رخدادهای را ثبت و فهرست کنید

از خود بپرسید: در مورد مد؟ چه اطلاعاتی کم دارید؟ چه نوع مدرکی هنوز در دست نیست؟

۳.۱ - به متخصصان مراجعه کنید

قبل از رفتن به محل، کلیه اطلاعات و نظرات لازم را جمع‌آوری کنید؛ به عنوان مثال به پزشک قانونی، وکیل و ... مراجعه کنید.

۴.۱ - طرحی از دیدار و مصاحبه خود آماده کنید

فهرستی از اطلاعات و عوامل لازم برای ارزیابی مضمون و مفاد اتهام‌ها فراهم کنید. اگر این نخستین تحقیق شما در مورد خشونت جنسی است، فهرست را به رابط‌های محلی خود که قبلاً در این نوع پرونده‌ها تجربه دارند نشان دهید، ممکن است پرسش‌هایی را به شما پیشنهاد کنند که به فهرست خود بیفزایید.

۲ - ملاقاتی در محل تعیین کنید

از امکان وجود خطر برآوردی دقیق به عمل آورید. فهرستی از مشکلات امنیتی که می‌تواند برای شما پیش بیاید تهیه کنید (امنیت جانی خود و طرف ملاقات) و یک طرح اضطراری تدارک ببینید (به عنوان مثال اگر لازم شد محل را ترک کنید، چه باید کرد؟). اگر رفتن به محل برای شما خطرناک است، راه دیگری برای انجام تحقیقات جستجو کنید (به عنوان مثال، از یک رابط محلی مطمئن بخواهید که شاهد احتمالی را از منطقه خطر خارج کند).

ترکیب گروه اعزامی

بانوان عضو گروه: بسیار مهم است که گروه تحقیق متشکل از زنان کارآزموده‌ای باشد که با تحقیق در مورد خشونت جنسی و مصاحبه با قربانیان خشونت جنسی آشنایی دارند. کارشناسان: مشخص کنید که در طی تحقیق، بیشتر به چه نوع کارشناسی نیازمندید. در صورت امکان، ایده‌آل آن است که یک متخصص مسئله مورد نظر در ترکیب گروه داشته باشید. در غیر این صورت قبل از آغاز تحقیق با متخصصان مشورت کنید.

۳ - منابع اصلی اطلاعات

فهرستی از کلیه رابط‌ها و منابعی که، برای انجام تحقیق و تأیید اطلاعات، لازم است با آنها ملاقات و مصاحبه کنید، تهیه نمایید. مشخص کنید که نخست با چه کسی بهتر است ملاقات کنید، البته اگر انجام چنین ملاقاتی مقدور باشد. باید تصمیم گرفت که آیا با مسئولان دواير امنیتی ملاقات خواهد شد، و اگر آری، در چه مرحله‌ای از تحقیق.

در زیر فهرستی از اشخاصی که به طور کلی برای دیدار در نظر گرفته می‌شوند:

- قربانیان

- شاهدان عینی

- شاهدان دیگر

- اعضای خانواده

- زنان با نفوذ در قوم

- سازمان‌های غیردولتی زنان
- اشخاص با نفوذ در قوم
- وکلا
- روزنامه‌نگاران و خبرنگاران
- پرسنل درمانی
- فعالان محلی حقوق بشر
- اعضای احزاب سیاسی، انجمن‌های دفاع از حقوق مدنی، سندیکاها، گروه‌های قومی و غیره.
- اعضاء و مسئولان اداره پلیس
- دادستان‌ها
- دیگر نمایندگان پلیس و دادگستری
- اعضاء و کادرهای نیروهای مسلح
- اعضاء و کاردهای گروه‌های مسلح اپوزیسیون

۸ - جمع‌آوری مدارك

شکنجه، به ویژه تجاوز و دیگر اشکال خشونت جنسی، آثار و علایمی باقی می‌گذارد. کار تحقیق عبارت از این است که این آثار و علایم را یافته و ثبت کند. مدارك جرم انواع گوناگونی دارد، که دارای اهمیت یکسانی نیستند و این، موجب بروز مشکلاتی در ارزیابی‌های گوناگون

می‌شود. [xiii]

فهرست محتمل مدارك

- پرونده طبی
- عکس
- تصدیق مقامات رسمی
- مدارك رسمی (اسناد پلیس، اسناد و مدارك دادگاه)
- گزارش پزشکی قانونی
- آثار جراحات جسمی
- وضعیت روحی قربانی

۱ - به رسمیت شناختن واقعه توسط مقامات دولتی (اتوریته)

هرگونه اظهاری که طبق آن، يك دولت، سازمانی دولتی یا يك واحد غیر دولتی انجام خشونت جنسی توسط ابواب جمعی خود را تأیید کند، مدرکی دال بر وجود شکنجه است.

۲ - مدارك رسمی

گاهی پیش می‌آید که موارد خشونت جنسی از طرف منابع رسمی یا منابعی غیررسمی ولی بسیار موثق، نقل شده و مستند می‌گردد. به عنوان مثال سندی رسمی که دولت در آن تجاوز به يك زن را به رسمیت شناخته است. این اتفاق هنگامی رخ می‌دهد که اشخاص با زداشتهی در زمان بازداشت یا آزاد شدن از زندان باید توسط پزشکی قانونی تحت معاینه قرار گیرند.

۳- گواهی پزشکی

گاهی قربانیان پس از آزاد شدن یا فرار از زندان، به تصمیم خود برای دریافت گواهی پزشکی به پزشک مراجعه می کنند. آثار و نشانه‌های باقی مانده از يك خشونت جنسی، معمولاً از این قرار اند: آسیب‌دیدگی آلت تناسلی (کبودی، پاره‌گی، قطع عضو و جراحت در ناحیه لگن خاصره، مثل مثانه و معقد)؛

کبودی دست‌ها و قفسه سینه، کنده شدن يك دسته مو در پس سر، خون‌مردگی روی پیشانی؛ تجاوز، اغلب با كتك و اشكال دیگر خشونت همراه است. بنابراین نشانه‌های خشونت را می‌توان در قسمت‌های دیگر بدن نیز مشاهده کرد (آثار زخم، تغییر شکل، سوختگی و غیره).

۴- عکس

خشونت جنسی، معمولاً همراه است با ضرب و جرح و یا دیگر اشكال خشونت جسمی که ممکن است عکس‌برداری شده باشند. وقتی قربانیان به شما مراجعه می‌کنند، می‌توانید از ایشان بخواهید اجازه دهند از خون‌مردگی‌ها و دیگر نشانه‌های خشونت جسمی عکس بگیرند. این عکس‌ها در کار کارشناسی متخصصان آسیب‌شناس و پزشکی قانونی مدارک محکمی خواهند بود.

۵- شهادت

در تحقیقاتی که می‌کنید بسیار مهم است که با قربانیان و شاهدان تماس حاصل کنید. در کلیه تحقیقات مربوط به نقض حقوق بشر و شاید بیشتر از آن در مورد خشونت جنسی، نیازمند کسی هستید که به اصطلاح "درها به روی‌تان باز شود". فردی که به خاطر کار و فعالیت‌اش با بخشی از جمعیت رابطه‌ای تنگ دارد، از اعتماد مردم برخوردار است و می‌تواند به عنوان حلقه واسطه میان اعضای گروه تحقیق و قربانیان عمل کند. به عنوان مثال، کسی که در يك نهاد شناخته شده، چون انجمن دفاع از حقوق بشر، کلینیک درمانی که قربانیان شکنجه را می‌پذیرد، مراکز کمک به قربانیان تجاوز، یا سازمان‌های غیردولتی زنان کار می‌کند و یا اشخاصی که در کوران زندگی یا فعالیت حرفه‌ای خود، به آگاهی عمیقی از جامعه مورد نظر دست یافته‌اند: شخصیت‌های روحانی، پزشکان، رهبران قومی و غیره. به طور کلی، با مراجعه به مراکز برخی نهادهاست که می‌شود چنین کسانی را که می‌توانند راهگشا باشند ملاقات یا پیدا کرد، کسانی که در این نهادها کار می‌کنند و می‌توانند امکان ملاقات با قربانیان را فراهم سازند. البته باید به شما اعتماد کنند و به خوبی از ماهیت کار و پیامدهای احتمالی آن آگاهی داشته باشند.

اصلی‌ترین اطلاعاتی که در این ملاقات‌ها باید جمع‌آوری کرد از این قرار اند:

- مشخصات قربانی؛

- وضعیتی که در آن، تهاجم به وقوع پیوسته است؛

- عللی که موجب خشونت جنسی شده و در صورت امکان، هویت عاملان؛

- ماهیت خشونت انجام شده؛

- پیامد این خشونت برای قربانی؛

- کمک‌های ممکن؛

۹ - ارزیابی مدارك

۱ - اعتبار منابع اولیه

آیا منابع یا اشخاص مورد تماس قابل اعتماد اند؟
معمولاً منبع اخبار مربوط به خشونت جنسی، رسانه‌ها، نهاد محلی یا اشخاص محلی هستند که خودشان تحقیق کرده‌اند. آیا این منابع طبق تجربه‌ای که دارید، تا به امروز قابل اعتماد به نظر می‌رسند؟

۲ - عدم تناقض در اتهام‌ها

آیا اعمال گزارش شده به شما با شناختی که دارید، با اشکال خشونت‌های جنسی صورت گرفته در کشور همخوانی دارند؟
خشونت‌های جنسی در بسیاری از کشورها به شدت شبیه هم‌اند، که دستیابی به عوامل ثابت را میسر می‌کنند.
موردی را که تحقیق می‌کنید با اشکالی که خشونت در کشور مربوطه پیدا می‌کند مقایسه کنید.

۳ - عدم تناقض در مدارك پزشکی

هر بار که امکان دارد، به پزشکان متخصص مراجعه کنید و کلیه مدارك پزشکی را در اختیار آنان بگذارید.

اگر امکان مراجعه به متخصصان را ندارید، هنگام دیدار با قربانیان بسیار مراقب باشید. به "راهنمای گفتگو" در "روش‌شناسی تحقیقات خاص جنسیتی" رجوع کنید.
آیا آثار و علائمی که در قربانی مانده، با مورد عنوان شده می‌خواند؟
نشانه‌هایی که خشونت جنسی می‌تواند بر بدن قربانی به جای گذارد، ممکن است علل گوناگون دیگری داشته باشد. آزمایش‌های پزشکی به ندرت می‌توانند، خشونت جنسی را بدون تردید اثبات کنند. به ویژه هنگامی که گذشت زمان دستیابی به این نوع مدارك جرم را دشوار کرده است.
بنابراین باید دلایل پزشکی را با نشان دادن اینکه به خشونت جنسی عنوان شده توسط قربانی مربوط است، تشریح کرد.

در صورت نبود هرگونه آثار جسمی ناشی از خشونت جنسی چه باید کرد؟
خشونت جنسی می‌تواند هیچ آثار محسوسی برای فردی که تحقیق می‌کند یا برای پزشك باقی نگذارد. برای جمع‌آوری مدارك، ممکن است انجام آزمایش‌های تناسلی و آزمایش خون و ادرار لازم شود (برای تشخیص امراض مقاربتی، حاملگی) این کار، همیشه میسر نیست. بعلاوه، شکنجه‌گران بیش از پیش از روش‌هایی استفاده می‌کنند که در دراز مدت اثری به جای نگذارد. در چنین مواردی باید کوشش کرد که توصیف بسیار روشنی از جریان واقعه به دست آورد.
عارضه‌های روانی با اتهامات همخوانی دارند؟

ممکن است که پریشانی‌های روحی و ذهنی پس از خشونت جنسی، منحصرأ ناشی از این خشونت نبوده باشد. افسردگی، در لاک خود فرو رفتن، عصبیت، آشفتگی خواب و عادات غذایی و روابط جنسی، اندیشیدن به خودکشی و غیره، می‌توانند به تجربه‌های هولناک دیگر یا به يك وضعیت روانی پیشین مربوط باشند. به هر صورت، توصیفی که قربانی از علایم روانی و دیگر پریشانی‌های خود می‌دهد (نگاه کنید به بخش علایم ضربه روحی ناشی از تجاوز) به شما این امکان را خواهد داد تا همخوانی این اطلاعات را در رابطه با مورد عنوان شده ارزیابی کنید.

۴- قابل اعتماد بودن شهادت‌ها

آیا شهادت قربانی قابل اعتماد است؟
در ارزیابی از شهادت، نکات مورد نظر در "راهنمای گفتگو" را به خاطر داشته باشید. چیزهایی که در گفتگوها باید توجه داشت:
توصیف قربانی از علایم پس از تجاوز احتمالی: چه نوع درد جسمی و واکنش روحی را پس از تجاوز حس کرده است؟
توصیف قربانی از علایم و پیریشانی فعلی: هم اکنون از نظر جسمی و ذهنی، از چه رنج می‌کشد؟
گزارش قربانی از شرایط، محل، وسایل به کار رفته، اشخاص درگیر، و غیره.
گزارش قربانی از سیر و ترتیب زمانی وقایع، روز و ساعت بروز واقعه.
همخوانی شهادت: آیا این شهادت با شهادت‌های اشخاص دیگر می‌خواند؟ و آیا واقعه عنوان شده با ویژگی‌های خشونت جنسی رایج در کشور و منطقه خوانایی دارد؟ آیا پاسخ قربانی به پرسش‌های واحدی که چندین بار مطرح شده یا سؤال‌های مشابه، متناقض نبوده است؟
تناقض در شهادت: آیا از نادرستی قربانی ناشی می‌شود یا به از دست دادن حافظه، مبالغه‌گویی، شایعات بی‌اساس، به تفاوت فرهنگی و یا به سوء تفاهم میان محقق (یا مترجم) و مصاحبه شونده مربوط می‌شود؟

۵- مسئولیت دولت

آیا در پرتو وقایع گزارش شده و واکنش مقامات دولتی می‌توان دولت را در قبال این نقض حقوق (به خاطر همدستی یا غفلت) مسئول دانست؟
مقامات دولتی (یا گروه‌های مسلح) می‌توانند از طریق بیانات رسمی یا غیررسمی درباره اتهامات عنوان شده، واکنش نشان دهند. شهادت‌های موجود، جمع‌بندی کمیسیون‌های مستقل تحقیق یا نبود تحقیقات مستقل می‌تواند شما را در اثبات محرز بودن مسئولیت دولت یاری دهد.
هنگام بررسی این مدارک، نباید فراموش کرد که برخی عوامل سیاسی نیز می‌تواند در این موضوع دخیل باشد: اگر چنانچه ادعا شده است که خشونت جنسی توسط اپوزیسیون یا دولت‌های دیگر انجام گرفته، الزاماً نباید اظهارات یا مدارک فراهم شده توسط دولت مربوطه را معتبر دانست.
توضیحاتی که در مقابل دادگاه توسط متهم به اعمال خشونت جنسی ارائه می‌شود، می‌تواند شما را در ارزیابی اینکه دولت تا چه میزان در جریان واقعه بوده و تا چه اندازه مسئولیت دارد، یاری دهد.
زمانی که عمل خشونت جنسی توسط مأموران اجرای قانون یا هر کارمند دیگر دولت انجام شده باشد، در این صورت، دولت مسئول آن است. خشونت جنسی انجام شده توسط این اشخاص، می‌تواند عبارت باشد از شکنجه، رفتارهای بیرحمانه، غیرانسانی و اهانت آمیز.
بعلاوه، نبود تحقیقات (مستقل) درباره خشونت‌های جنسی انجام گرفته توسط مأموران دولتی، و نبود تدابیر پیشگیرانه یا انضباطی، نشان‌دهنده عدم تمایل دولت به پایان دادن به این خشونت است. اگر چنین رفتاری به طور منظم ادامه پیدا کند، باید نتیجه گرفت که دولت سیاست بگذار بشود را در پیش گرفته است.

- [i] - این جزوه راهنما شامل خشونت‌های جنسی انجام شده توسط یگان‌های دولتی در زمان جنگ نمی‌شود، که باید در اسناد دیگری به آن پرداخت.
- [ii] - Amnesty International, Les femmes aussi! Editions francophones d'Amnesty International, 1991. P. 40
- [iii] - MacDonald and Blake, Immigration Law and Practice in the United Kingdom, 1995, 390-391, par 12.40
- [iv] - ONU, E/CN.4/1992, par. 35
- [v] - Tribunal penal international pour l'ex-Yougoslavie, Affaire Number IT-96-23-I. 26 juin 1996. Juge Lal C. Vohrah
- [vi] - Rapport final de la commission d'experts constituee conformement a la resolution 780 (1992) du Conseil de securite de L'ONU, Annexe II, S/1994/674/Add. 2 (Vol. I), 28 decembre 1994; P. 5
- [vii] - گزارش مقدماتی گزارشگر ویژه درباره تجاوز سیستماتیک، بردگی جنسی و اعمال مشابه آن در زمان درگیری‌های مسلحانه، "اشکال معاصر بردگی"، E/CN.4/sub.2، 16 ژوئیه 1996، ص. 6.
- [viii] - گزارش نهایی کمیسیون کارشناسان که طبق قطعنامه 780 (1992) شورای امنیت سازمان ملل متحد تشکیل شد. ضمیمه 2، 1994/674/اس. (جلد 1) 28 دسامبر 1994، ص. 4.
- [ix] - او تأکید دارد که یک تحلیل از تعریف مفهوم شکنجه که در کنوانسیون علیه شکنجه آمده و نیز رویه‌های جاری و قبلی در آنچه که به مناسبات دولت‌ها مربوط است، بیشتر نشان‌دهنده این است که مفهوم موافقت و همدلی (که در کنوانسیون علیه شکنجه ذکر شده) می‌تواند بیش از پیش توسط کمیته حقوق بشر مورد تفسیر قرار می‌گیرد. نگاه کنید به: Donna Sullivan, State Responsibility Under International Law، اطلاعاتی که در چارچوب تجمع کارشناسان شکنجه علیه زنان عنوان شد، عفو بین‌الملل، فوریه 1997.
- [x] - گزارش گزارشگر ویژه، پیتز کوژمن، شکنجه و دیگر مجازات‌ها و رفتارهای بیرحمانه غیرانسانی و اهانت آمیز، CN/E.4، 15/ 1986، ص. 11.
- [xi] - مشاهدات کلی، شماره 20 (44)، ماده 7.
- [xii] - عفو بین‌الملل، زنان، برابری حقوق، 1995، ص. 23.
- [xiii] - "James Walsh, "Documenting Torture: A Human Rights Approach"

پیوست ۱

برگ مصاحبه با قربانیان خشونت جنسی

در اینجا فهرستی از اطلاعات و یا مدارکی ارائه می‌شود که احتمالاً می‌توانید در حین مصاحبه جمع‌آوری کنید. باید توجه داشت که این فهرست بسیار مبسوط است و جمع‌آوری تمام داده‌های آن در غالب تحقیقاتی که توسط عفو بین‌الملل انجام می‌گیرد، ضروری نیست: نوع اطلاعات مورد نظر بستگی دارد به اهداف مصاحبه، وضعیتی که مصاحبه در آن صورت می‌گیرد (منطقه جنگی، خطرات احتمالی، و ...)، زمان‌بندی برنامه شما و شخص طرف مصاحبه، وضعیت سلامتی او و غیره. بعلاوه، می‌توان ترتیب پرسش‌ها را در مصاحبه‌های مختلف پس و پیش کرد.

1- مصاحبه

- تاریخ
- محل مصاحبه
- مصاحبه‌گر
- مترجم
- دیگر اشخاص حاضر در مصاحبه

2- ملاحظات: آسیب‌دیدگی‌ها و جراحات

- علایم، زخم‌ها، کبودی‌ها
- در مواردی که همراه با دیگر اشکال شکنجه، تجاوز نیز صورت گرفته:
- شکستگی
- نقص عضو
- سوختگی
- قطع عضو
- علایم دیگر
- گواهی پزشکی

3- ملاحظات: وضعیت مصاحبه شونده چگونه است؟

- آهنگ صدا (صدای پایین، بالا، خفه)
- نگاه (مثال: پرهیز از نگاه دیگران)
- گریه (چه زمانی در مصاحبه؟)
- سکوت یا تکان دادن اعضاء بدن به همراه صحبت (سیل بلاانقطاع کلمات)
- نحوه ادای کلام (حالت‌های عصبی، سکون، ...)
- نحوه پاسخ دادن به پرسش‌ها (مردد است، خواهان تکرار پرسش‌هاست و ...)
- حالات دیگر

4- اطلاعات شخصی

- نام فامیل، نام، لقب

- جنس
- نام والدین (اگر لازم است)
- تاریخ تولد
- وضعیت تأهل
- تعداد فرزند
- آدرس
- تابعیت
- خواستگاه قومی
- خواستگاه جغرافیایی
- وضعیت شغلی

5- چگونگی بازداشت یا تعرض

- کی؟ (روز و ساعت)
- قربانی در چه مکانی بوده؟
- آیا کسان دیگری نیز حضور داشته‌اند؟
- بازداشت یا تعرض توسط چه کسی صورت گرفته؟ (مشخصات اشخاص: تعداد، یونیفرم، مسلح یا نه و ...)
- چه گفته‌اند؟
- آیا به خشونت متوسل شدند؟
- آیا قربانی، تنها فرد مورد تعرض یا بازداشت بوده؟
- آیا شاهدهی حضور داشته؟
- در صورت بازداشت، آیا طبق يك حکم بوده؟

6- چگونگی تجاوز

- محل (مرکز بازداشت، زندان خصوصی، منزل قربانی و ...)
- آیا از قربانی سئوالی هم کرده‌اند؟
- چه کسانی در تجاوز شرکت داشته‌اند؟ (تعداد اشخاص، ارتشی، مأمور امنیتی، کسان دیگر)
- آیا کسی از پرسنل پزشکی حضور داشته؟ آیا در اعمال شکنجه سهیم بوده؟
- آیا قربانی قبل و یا بعد از شکنجه کسی را از پرسنل پزشکی دیده‌است؟
- دیگر اشکال شکنجه جسمی
- دیگر اشکال شکنجه روحی
- مدت و شمار تجاوز (چند بار در روز، دو بار در هفته، و ...)
- درد جسمانی که بلافاصله بعد از تجاوز احساس شده
- واکنش روحی بلافاصله پس از تجاوز
- آیا قربانی را وادار به امضای اظهارنامه و یا شهادت‌نامه کرده‌اند؟
- آیا اتهاماتی علیه او عنوان کرده‌اند؟
- آیا قربانی در حین بازداشت توانسته با يك وکیل تماس بگیرد؟

7- وضعیت بعد از تجاوز

- قربانی چه مدتی در بازداشت بوده است؟

- آیا توانسته وکیلی را ملاقات کند؟
- آیا توانسته يك پزشك ببیند؟ (نام، جنس، تاریخ نخستین معاینه، معاینات دیگر)
- نوع معاینه‌ها و تشخیصی که داده شده
- قربانی چه زمان و در چه وضعیتی آزاد شده است؟
- آیا قربانی اقدام به شکایت کرده است؟
- آیا مقامات دست به تحقیقات زده‌اند؟
- پیگیری قضایی انجام یافته/ محاکمه

8- وضعیت سلامتی فعلی و علایم (بیماری)

- وضعیت سلامتی قربانی قبل از دستگیری (سوابق پزشکی، جراحات قبلی)
- واکنش‌های عاطفی و علایم دیگری که قربانی پس از حادثه مشاهده کرده است (يك هفته، يك ماه بعد)
- علایم جسمی کنونی
- معالجات پزشکی یا غیر آن که هنوز ادامه دارد

پیوست ۲

توصیه‌های حمایتی

- عفو بین‌الملل توصیه‌های مشخصی برای حمایت از زنان در مقابل تجاوز و دیگر اشکال خشونت جنسی، به دولت‌ها ارائه داد. از جمله تدابیر مندرج در برنامه‌ای که شامل ۱۵ نکته در حمایت از حقوق زنان است، توصیه‌های زیر به چشم می‌خورند:
- تضمین حضور نگهبانان زن به هنگام بازجویی زنان زندانی، مراقبت از این که اجازه بازرسی بدنی زندانیان زن فقط به نگهبانان زن سپرده شود.
 - از تماس نگهبانان مرد با زنان زندانی بدون حضور نگهبان زن جلوگیری شود.
 - مراقبت شود تا زندانیان زن در مکانی جدا از مردان نگهداشته شوند.
 - تدابیری اتخاذ شود تا زمانی که ادعا می‌کنند که مورد تجاوز قرار گرفته‌اند، بتوانند در اسرع وقت و حتی‌الامکان توسط پزشک زن از معاینات پزشکی برخوردار شوند.
 - تدابیری اتخاذ شود تا زنان قربانی تجاوز و خشونت‌های جنسی در زندان، به طور منصفانه و بایسته از حق جبران خسارت و نیز از معالجات پزشکی لازم برخوردار شوند.
 - به آگاهی مجریان قانون و دیگر مأموران دولتی برسانند که تجاوز به زندانی، اعمال شکنجه است و تحمل نخواهد شد.
 - تدابیری اتخاذ شود که مجریان قانون و دیگر مأموران دولتی از آموزش‌های خاص، درباره هنجارهای مربوط به حمایت از حقوق اساسی زنان برخوردار گردند و از کاربست موارد پیش‌بینی شده توسط این هنجارها آگاهی داشته باشند.
 - تدابیری اتخاذ کنند که در روال اعطای پناهندگی، مصاحبه‌ها از جانب کسانی صورت گیرد که به نیامندی‌های ویژه زنان پناهنده یا زنان متقاضی پناهندگی، به لحاظ حمایتی آگاه باشند.
 - تدابیری اتخاذ کنند که هیچ زنی به زور به کشوری بازپس فرستاده نشود که در آن جا بنا به دلایل معقول، ممکن است مورد تجاوز قرار گیرد.
- عفو بین‌الملل، کشورها و واحدهای غیردولتی را دعوت به امضاء و رعایت اسناد بین‌المللی درباره رفع خشونت از زنان و به ویژه، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون علیه شکنجه، کنوانسیون رفع همه اشکال تبعیض علیه زنان، کنوانسیون حقوق کودک و کنوانسیون پروتکل جایگاه پناهنده می‌نماید.
- عفو بین‌الملل، کشورها و واحدهای غیردولتی را دعوت می‌کند تا اسنادی را که هم ارز قرارنامه نبوده و به حقوق زنان می‌پردازند، همچون اعلامیه و برنامه عمل بین و اعلامیه رفع خشونت نسبت به زنان، به تمامی مد نظر قرار دهند.
- عفو بین‌الملل، کشورها و واحدهای غیردولتی را دعوت می‌کند تا از اقدامات سازمان‌های بین‌المللی مسئول نظارت بر وضعیت حقوق زنان، مثل گزارشگر ویژه در مورد خشونت علیه زنان، کمیسیون وضعیت زنان ملل متحد، کمیته رفع تبعیض نسبت به زنان و کمیسیون حقوق بشر، حمایت کامل به عمل آورند.
- عفو بین‌الملل در پایان، ملل متحد را به در پیش گرفتن روش‌های کار با در نظر گرفتن ویژگی‌های جنسیتی و برابری زنان با مردان و توجه بیشتر به اشکال خشونت علیه زنان و به ویژه به تجاوز فرامی‌خواند.

پیوست ۳

برخی از اعلامیه‌ها و اصول بین‌المللی

کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض نسبت به زنان

اگرچه در آغاز، در کنوانسیون تنظیم شده در سال ۱۹۷۹، خشونت نسبت به زنان قید نشده است، کمیته رفع تبعیض علیه زنان در توصیه‌هایی که بعداً عنوان داشته، به صراحت از کشورها دعوت می‌کند که موضوع این خشونت را در روابط خود ملحوظ بدارند.

ماده نخست کنوانسیون، تبعیض علیه زنان را چنین تعریف کرده است: "هر گونه تمایز، استثناء (محرومیت) یا محدودیت بر اساس جنسیت که نتیجه یا هدف آن خدشه دار کردن یا لغو شناسایی، بهره مندی، یا اعمال حقوق بشر و آزادی‌های اساسی در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدنی و یا هر زمینه دیگر توسط زنان صرف نظر از وضعیت زناشویی ایشان و بر اساس تساوی میان زنان و مردان".

کمیته در توصیه‌های عمومی خود، شماره ۱۲، مصوب سال ۱۹۸۹، از کشورها دعوت می‌کند تا اطلاعات مربوط به خشونت اعمال شده علیه زنان و تدابیری را که برای رفع این خشونت اتخاذ کرده‌اند در گزارش‌های ادواری خود قید کنند.

توصیه عمومی شماره ۱۹، که در سال ۱۹۹۲ تنظیم شده، خشونت مبتنی بر جنسیت را چنین تعریف می‌کند: "خشونتی که به زن اعمال شود به دلیل زن بودن یا خشونتی که به ویژه علیه زن صورت گیرد".

اعلامیه رفع خشونت علیه زنان

خشونت علیه زنان در ماده نخست اعلامیه چنین تعریف شده است: "هرگونه عمل خشونت‌آمیز علیه جنس مؤنث که موجب وارد آمدن آسیب یا درد جسمانی، جنسی یا روانی به زنان شود یا می‌تواند بشود، و همین‌طور تهدید به چنین اعمال، اجبار یا محروم کردن خودسرانه از آزادی، چه در زندگی اجتماعی و چه در زندگی شخصی".

مقدمه اعلامیه، خشونت اعمال شده علیه زنان را به رابطه نابرابر تاریخی میان زنان و مردان پیوند زده و می‌پذیرد که "از جمله مکانیسم‌های اصلی اجتماعی است که فرودستی زنان نسبت به مردان نتیجه‌ی آن است". بعلاوه، گروه‌های مختلف زنان را هم چون زنان متعلق به اقلیت‌ها، زنان بومی، پناهندگان زن، زنان کوچنده، زنان ساکن مناطق روستایی یا دور افتاده، زنان فاقد درآمد، زنان آسایشگاهی، زنان بازداشتی، دختران خردسال، زنان معلول، زنان کهنسال و زنان ساکن مناطق جنگی، که به ویژه در برابر خشونت آسیب‌پذیراند؛ نام می‌برند.

ماده ۲ این اعلامیه، اشکال مختلف خشونت علیه زنان را، به ویژه خشونت جسمی، جنسی و روانی در کانون خانواده و جامعه به طور کلی، و خشونتی را که توسط دولت جایز شمرده می‌شود، فهرست کرده است.

اعلامیه جهانی حقوق بشر، ۱۹۴۸

ماده ۵ اعلامیه قید می‌کند که "احدی را نمی‌توان تحت شکنجه یا مجازات یا رفتاری قرار داد که ظالمانه و یا برخلاف انسانیت و شئون بشری یا اهانت‌آمیز باشد".

میثاق بین‌المللی مدنی و حقوق سیاسی، ۱۹۶۶

ماده ۷ میثاق قید می‌کند که "احدی را نمی‌توان مورد آزار و شکنجه یا مجازات‌ها یا رفتارهای ظالمانه یا غیر انسانی یا اهانت آمیز قرار داد". بعلاوه، باید به مفاد ماده ۱۰، بند ۱ توجه داشت، "در باره کلیه افرادی که از آزادی خود محروم شده‌اند باید با انسانیت و احترام به حیثیت ذاتی شخص انسان رفتار کرد.

کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های بیرحمانه، غیر انسانی یا اهانت آمیز، ۱۹۸۴

اعلامیه حمایت از اشخاص در مقابل شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های بیرحمانه، غیر انسانی یا اهانت آمیز، ۱۹۷۵

مجموعه مقررات حداقلی برای رفتار با زندانیان، ۱۹۷۷

این سند مهم‌ترین اصول اساسی درباره چگونگی نگهداری و استقرار زندانیان را به دست می‌دهد. اصولی که به نظر می‌رسد در مورد مسئله تجاوز به عنوان شکنجه، اهمیت اساسی دارد. ماده ۸ قید می‌کند که زندانیان در اماکن یا مراکز بازداشت باید به ویژه بر اساس جنس، سن و سوابق‌شان طبقه بندی شوند. ماده ۹ تصریح کرده است که باید "از نگهداری زندانیان در سلول یا اتاق انفرادی اجتناب ورزید".

مجموعه اصول مربوط به حمایت از اشخاصی که به هر شکل تحت بازداشت یا زندانی‌اند، ۱۹۸۸

این رشته اصول که توسط مجمع عمومی ملت‌ها به منظور بهبود وضعیت بازداشت شدگان و زندانیان به تصویب رسیده است، به ویژه در نظر دارد:

الف) "با هر شخص که به هر شکل تحت بازداشت یا زندان است، با انسانیت و احترام به حیثیت ذاتی فرد انسان رفتار می‌شود." (ماده نخست)

ب) "هیچ کس به هر شکلی که بازداشت یا زندانی است، تحت شکنجه یا مجازات یا رفتار بیرحمانه، غیر انسانی یا اهانت آمیز قرار نخواهد گرفت. هیچ موقعیتی، هر چه باشد، نمی‌تواند برای توجیه شکنجه یا هر نوع مجازات یا رفتار بیرحمانه، غیر انسانی و اهانت آمیز به کار آید."

ج) "زیان‌های ناشی از اعمال یا قصور مأموران دولتی، بر اساس مقررات حاکم به موجب حقوق داخلی جبران خواهد شد."

این هنجارها اصولی را تأکید کرده است که طبق آن، مسئولان مراکز بازداشت یا زندان‌ها مکلف‌اند مراقبت کنند که با کلیه اشخاص محروم از آزادی به انسانیت رفتار شود، یعنی، این مسئولان در مورد تجاوز، نه تنها باید مرتکب چنین اعمالی نشوند، بلکه باید تدابیری اتخاذ کنند که زندانیان زن و اشخاص صغیر در معرض خطر تجاوز قرار نگیرند.

مقررات ملل متحد در حمایت از زندانیان صغیر، ۱۹۹۰

در قرار ۲۹ آمده است: "اشخاص صغیر در کلیه مراکز بازداشتی باید از بزرگسالان جدا نگهداشته شوند، مگر آنکه از اعضای خانواده باشند [...]".

مقررات راهنما برای مجریان قانون، ۱۹۷۹

در ماده ۵ این مقررات آمده است: " مجریان قانون نباید به اعمال شکنجه یا هرگونه مجازات یا رفتار بیرحمانه، غیر انسانی یا اهانت آمیز دست یازند یا آن را ترغیب کنند و یا جایز بشمارند، و نمی‌توانند عنوان نمایند که دستور مقامات بالا بوده یا آن را با وضعیت استثنایی همچون وضعیت جنگ یا تهدید جنگ، تهدیدی علیه امنیت ملی، بی‌ثباتی سیاسی داخلی یا هر وضعیت استثنایی دیگر توجیه کنند". ماده ۶ اعلام می‌دارد که "مجریان قانون باید مراقبت کنند که سلامت اشخاصی که تحت مسئولیت آنان نگهداری می‌شوند تماماً مورد محافظت قرار گیرد [...]".

این دو ماده بسیار اهمیت دارند. این مقررات حقوقی بین‌المللی، با توجه به محرومیت بازداشت شدگان و زندانیان از آزادی، مسئولان زندان‌ها را موظف می‌سازند که نقش فعال‌تری در حمایت از زندانیان تحت نظر خود ایفا نمایند. موارد رایج تجاوز به اشخاص صغیر توسط بزرگسالان، می‌تواند به عنوان شکنجه‌ای به شمار آید که از جانب مسئولان به خاطر این که اشخاص صغیر را با بزرگسالان نگهداشته‌اند، جایز شمرده شده است.

The Abdorrahman Boroumand Foundation

Documenting Human Rights Violation by State Agents

Sexual Violence

Agnès Callamard

3220 N St NW, Suite 357
Washington, DC 20007

Promoting human rights and democracy in Iran

در دفاع از حقوق بشر و دموکراسی در ایران